

ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

WAR CRIME AS A CRIMINAL-LEGAL PHENOMENON

Потанова Д.І., студентка II курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Василенко А.В., студентка II курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Цю статтю присвячено висвітленню досить важливої теми, на тлі подій сьогодення, а саме повномасштабного вторгнення РФ в Україну, як з'ясування і розкриття основних аспектів поняття воєнного злочину. Проаналізовано та схарактеризовано його основні ознаки, історію виникнення воєнного злочину та особливості розмежування понять «військовий» та «воєнний злочин». Також дана наукова робота закріплює основні форми притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності за такі злочини, перелік судових органів, до компетенції яких відноситься розслідування і притягнення до відповідальності за такий вид правопорушень як воєнні злочини. Висвітлено перелік воєнних злочинів відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду та наведено приклади воєнних злочинів Російської Федерації проти України. Визначено суб'єктів такого виду правопорушень як воєнний злочин та схарактеризовано види покарань, що накладаються міжнародним кримінальним судом, відповідно до положень Римського Статуту.

Увага приділяється розгляду та вирішенню такого проблемного питання як недостатнє врегулювання механізмів притягнення до відповідальності, які містяться в національному законодавстві. Оскільки в українському кримінальному кодексі відсутня навіть дефініція явища воєнного злочину.

Виходячи з самого поняття воєнного злочину, а саме таким визнається злочин, що свідомо грубо порушує закони та звичаї війни, норми і принципи міжнародного гуманітарного права, актуальність зумовлена необхідністю і важливістю притягнення до відповідальності злочинців, зокрема у світлі подій повномасштабної війни Росії проти України та безлічі їхніх воєнних злочинів проти людства. В даній науковій роботі здійснюється аналіз статей Римського статуту, зокрема про порядок притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності за злочини віднесені до компетенції МКС. Викладено власну оцінку даному правовому явищу як виду злочину.

На основі нашого дослідження були сформувані висновки, в контексті даної теми, відповідно до них, окрім основних узагальнень розглянутої тематики, нами наголошується про прогалини в деяких положення, що стосуються закріплення поняття та відповідальності за воєнні злочини в національному законодавстві України. Ці новації в майбутньому, зокрема прийняття відповідних змін до законодавства, сприятимуть уникненню правових суперечок та помилок при врегулюванні даного питання.

Ключові слова: воєнний злочин, Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, кримінальна відповідальність, повномасштабне вторгнення, міжнародне гуманітарне право.

This article is devoted to the coverage of a rather important topic, against the background of today's events, namely the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, as the clarification and disclosure of the main aspects of the concept of a war crime. Its main features, the history of the war crime, and the peculiarities of distinguishing between the concepts of "military" and "war crime" are analyzed and characterized. Also, this scientific work establishes the main forms of bringing to international criminal responsibility for such crimes, the list of judicial bodies, the competence of which includes the investigation and bringing to responsibility for such type of offenses as war crimes. The list of war crimes in accordance with the Rome Statute of the International Criminal Court is highlighted and examples of war crimes committed by the Russian Federation against Ukraine are given. The subjects of this type of offense as a war crime are defined and the types of punishments imposed by the international criminal court, in accordance with the provisions of the Rome Statute, are characterized.

Attention is paid to the consideration and solution of such a problematic issue as insufficient regulation of prosecution mechanisms contained in national legislation. Since the Ukrainian criminal code does not even have a definition of the phenomenon of a war crime.

Proceeding from the very concept of a war crime, namely a crime that knowingly grossly violates the laws and customs of war, the norms and principles of international humanitarian law, the relevance is determined by the necessity and importance of bringing criminals to justice, in particular in light of the events of Russia's full-scale war against Ukraine and numerous their war crimes against humanity. In this scientific work, an analysis of the articles of the Rome Statute is carried out, in particular, on the procedure for bringing to international criminal responsibility for crimes assigned to the competence of the ICC. The own assessment of this legal phenomenon as a type of crime is presented.

On the basis of our research, conclusions were formed in the context of this topic, according to them, in addition to the main generalizations of the topic under consideration, we emphasize gaps in some provisions related to the establishment of the concept and responsibility for war crimes in the national legislation of Ukraine. These innovations in the future, in particular the adoption of relevant changes to the legislation, will contribute to the avoidance of legal disputes and errors in the settlement of this issue.

Key words: war crime, International Criminal Court, Rome Statute, criminal liability, full-scale invasion, international humanitarian law.

Вступ. Упродовж свого існування, людство виробило закони, правила та звичаї ведення війни, щоб мінімізувати суспільно небезпечні наслідки збройних конфліктів між державами та запобігти можливій небезпеці для мирного населення. Ці принципи й закони закріпилися в міжнародних конвенціях та протоколах. Але, на жаль, не всі їх дотримуються. Так, на сьогодні в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, правоохоронцями зареєстровано декілька тисяч злочинів РФ проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які включають порушення законів та звичаїв війни, планування, підготовку або розв'язання та ведення агресивної війни, пропаганда війни і т.д.

Воєнний злочин є одним з видів основних злочинів проти міжнародного права поряд зі злочинами агресії, злочинами проти людяності та геноцидом. Воєнними зло-

чинами є серйозні порушення заборон, що містяться як у договірному, так і у звичасвому міжнародному гуманітарному праві. Але проблемним є питання стосовно визначення поняття такого виду злочину в національному законодавстві. Так, в українському кримінальному кодексі відсутня дефініція воєнного злочину, але варто зазначити, що деякі зі злочинів, що передбачені ККУ, є саме воєнними, а не військовими.

Тому, виходячи з цього, актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю висвітлення сутності, особливостей та характеристики такого феномену кримінального права, як воєнний злочин, у зв'язку з відсутністю на даний момент його правового регулювання у законодавстві України.

Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати сутність такого феномену, як воєнний злочин, а саме:

- 1) розмежувати поняття «військовий» і «воєнний» злочин;
- 2) дослідити історію виникнення воєнного злочину;
- 3) охарактеризувати ознаки такого виду злочину;
- 4) навести перелік воєнних злочинів відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду;
- 5) визначити суб'єктів воєнного злочину;
- 6) дослідити порядок притягнення до відповідальності за такий злочин;
- 7) з'ясувати, які судові органи розглядають справи з вчинення воєнних злочинів;
- 8) навести приклади воєнних злочинів РФ та дослідити статистику;
- 9) окреслити визначення поняття воєнного злочину відповідно до міжнародного кримінального права;
- 10) з'ясувати значення ратифікації Україною Римського статуту МКС для її кримінального права;
- 11) з'ясувати які види покарань накладає МКС на засуджених осіб;
- 12) визначити чи передбачає українське законодавство відповідальність за воєнні злочини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Саме відсутність правового регулювання воєнного злочину зумовила бурхливий розвиток і дослідження правників у цьому напрямі. Так, на сьогодні багато правників приділило увагу у своїх працях питанням про воєнні злочини та кримінальну відповідальність за їх здійснення, насамперед це О.М. Бронецька, Н.В. Дрьоміна, С.О. Загороднюк, Н.А. Зелінська, А.В. Картавцев, І.О. Колотуха, М.П. Куцевич, С.П. Кучевська, Ю.К. Кучеренко, А.А. Маєвська, В.О. Миронової, В.О. Навроцький, О.Р. Наден, В.П. Пилипенко, В.П. Попович, П.І. Репешко, М.І. Хавронюк, В.Х. Ярмакі, Аль-Захарна Саліма, В.А. Базов, В.М. Боровенко, О.К. Марін, А.А. Музика, Р.О. Мовчан, Н.О. Гуророва, О.В. Сенаторова та інші.

Виклад основного матеріалу. Усім відомо, що російське вторгнення в Україну є відкритим беззаперечним злочиним. Виходячи з цього постає питання за який вид злочину Росія буде нести відповідальність, а саме – за воєнний чи військовий. Конкретизація змісту цих видів злочину є необхідною для подальшого дослідження обраної нами теми. Так, не дивлячись на співзвучність цих слів, різниця між ними у юридичній площині є суттєвою. По-перше, воєнний злочин є поняттям міжнародного права і відповідно має глобальний загальний характер, а військовий злочин в свою чергу регулюється правом на національному рівні, тому не має міжнародного аспекту, а отже має суто внутрішньодержавний характер. По-друге, вони різняться за суб'єктами, тобто за військовий злочин відповідальність будуть нести військовослужбовці, а за воєнний – комбатанти та головнокомандувачі та інші особи, що мають повноваження видавати накази. По-третє, вони різняться також і за їх об'єктом. Так, об'єктом воєнного кримінального правопорушення є встановлений відповідними міжнародними актами порядок ведення війни, а військового – порядок несення або проходження військової служби, який закріплений у Конституції України, у військових статутах та окремих законах. І, по-четверте, воєнний злочин взагалі не урегульований законодавством нашої держави, на відміну від військового, дефініція якого визначена у ч. 1 ст. 401 Кримінального Кодексу України.

Підсумовуючи можна сказати, що воєнний злочин – це неправомірні дії які порушують встановлені людством правила, принципи та закони ведення бойових дій, які знаходять своє практичне закріплення у міжнародному праві. А військові злочини відповідно до статті 401 КК – це передбачені XIX розділом кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

Отже, поняття «воєнний злочин» та «військовий злочин» це два різні терміни, а єдиним спільним моментом для них є те, що вони обидва становлять собою злочинну діяльність.

Задля розуміння терміну «воєнний злочин» необхідно розкрити його витоки. Так, історія цього виду кримінального правопорушення починається ще до нашої ери – перші обмеження щодо методів і засобів ведення збройних конфліктів встановлювалися ще в третьому тисячолітті до н. е. в Єгипті. Обмеження виникали і в Індії, зокрема в законах Ману воїнам заборонялося убивати безпомічних ворогів, а також тих, хто здався. Про подібні обмеження в цей час також згадується у Китаї – у трактаті Сунь Цзи «Мистецтво війни». Закони війни поважного вчителя Суяня», у США – у кодексі Лібера 1863 року, який містить норми про захист цивільного населення (ст. 22) і гідне поводження з військовополоненими, а також у законодавстві Греції. Проте більшість науковців вважають, що поняття «воєнний злочин» виникло у другій половині XIX століття, коли було прийнято Женевську конвенцію 1864 р. про поліпшення долі поранених і хворих воїнів в діючих арміях та ряд інших документів, що регулювали порядок ведення воєнних дій [1, с. 120-121]. Важливе значення в історію розглядуваного нами явища має Версальський мирний договір 1919 року, адже він став першим сучасним джерелом міжнародного гуманітарного права, де вказано на порушення законів та звичаїв війни як на дії, що мають переслідуватись у судовому порядку. Відповідно до статті 228 Договору німецький уряд визнав право військових судів на притягнення до відповідальності осіб, які підозрюються у вчиненні дій, що суперечать законам та звичаям війни [2].

Але сам термін «воєнний злочин» виник і почав вживатися лише після Другої світової війни. Так, про нього було вперше зазначено у шостій статті Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі. Зміст цієї статті розкривав його поняття, а саме під воєнними злочинами розумілося порушення законів і звичаїв війни, включають вбивства, жорстоке поводження або депортацію цивільного населення на окупованих територіях, вбивство або жорстоке поводження з військовополоненими, вбивство заручників, розкрадання державної або приватної власності, безглузде руйнування населених пунктів, що не зумовлене військовою необхідністю.

Перелік злочинів, що вважаються було пізніше встановлено у Женевських конвенціях. Причому кожна з чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. подає власний перелік серйозних порушень, разом створюючи єдину систему.

Не менш важливим для вивчення воєнного злочини є встановлення його ознак. На сьогодні можна виокремити 5 ознак воєнного злочину.

По-перше, дії, що складають об'єктивну сторону цих злочинів, вчиняються під час збройного конфлікту і пов'язані з ним. Тобто воєнні злочини можуть вчинятися лише під час збройного конфлікту, адже, якщо ці ж протиправні дії будуть вчинені в мирних час, то відповідно кваліфікуватися будуть по іншому. Окрім цього, дії, які кваліфікуються як воєнні злочини, повинні вчинятися як «акт війни», тобто бути пов'язаними зі збройним конфліктом.

По-друге, воєнними злочиним може вважатися лише вчинення дії, яка вважається серйозним порушенням норм міжнародного гуманітарного права. А саме порушення норм Женевських конвенцій 1949 р., Додаткових протоколів до них 1977 р., Гаазьких конвенцій 1899 р. та 1907 р., Гаазької конвенції 1954 р., Протоколу про захист культурних цінностей під час військових конфліктів 1954 р., Конвенції про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 р. та ряду інших документів в сфері міжнародного гуманітарного права, а також грубі порушення звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права. Окрім цього, такі дії повинні грубо зневажати найважливішими принципами міжнародного гуманітарного права.

По-третє, суб'єктом таких злочинів, як уже зазначалося вище, є комбатанти та особи, які видають їм накази. Так, наприклад, за законодавством України, Росії, США та більшості інших держав головнокомандувачем Збройних Сил, тобто особою, яка видає накази з ведення війни, є глава держави. Тобто, можна дійти висновку, що голова російської держави повинен понести відповідальність за вчинення воєнних злочинів щодо України.

По-четверте, об'єктом воєнного злочину є особи, що знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права або їх права. Тобто при скоєнні таких злочинів частіше за все страждає цивільне населення.

І, по-п'яте, для такого кримінального правопорушення характерним є така форма вини, як умисел або груба необережність. Як зазначено у ст. 30 Статуту Міжнародного кримінального суду, злочини вчиняються «умисно і свідомо». Але варто зазначити, що все ж таки форма вини визначається кожним окремим складом злочину [1, с. 122].

Отже, виходячи з ознак можна дати визначення терміну «воєнний злочин». Це міжнародний злочин, що умисно чи з грубою необережності вчиняється комбатантом та особами, які мають повноваження видавати їм накази під час збройного конфлікту і полягає у масовому і серйозному порушенні норм міжнародного гуманітарного права та посягає на мирне населення та/або його права чи найважливіші принципи міжнародного гуманітарного права.

Але щодо офіційного визначення поняття, то в КК України воно відсутнє. Українське законодавство користується визначенням із міжнародного права. Так, воєнний злочин – це свідоме, грубе, порушення законів та звичаїв війни [3].

Для розуміння сутності воєнного злочину необхідно звернутися до Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі – Статут). Так, у статті 8 Статуту для його цілей зазначається перелік злочинів, які вважаються воєнними. До них входять грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції це, наприклад, умисне вбивство, катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти, умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю і т.д. Також до цього переліку відносяться й інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, це, наприклад, умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями і т.п. Воєнними злочинами вважаються також грубі порушення статті 3, спільної для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, у разі збройного конфлікту неміжнародного характеру, наприклад, вбивство в будь-якій формі, каліцтво, жорстоке поводження та катування вчинене стосовно осіб, які не беруть активної участі у бойових діях, у тому числі військовослужбовців, що склали зброю, та осіб, виведених зі строю в результаті хвороби, поранень, тримання під вартою чи з будь-якої іншої причини. Сюди відносяться також інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у збройних конфліктах неміжнародного характеру в установлених рамках міжнародного права, так, наприклад, розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом [4]. Перелік у нашій статті не є вичерпним, тому задія його досконалого вивчення слід звернутися до зазначеного вище першоджерела.

Особливістю воєнних злочинів є те, що склади багатьох із них передбачають наявність спеціального суб'єкта, тобто осіб, які перебувають на військовій службі. Такими є, наприклад, командир або особа, яка виконує його функції, тобто комбатант. Комбатантом вважається особа, яка входить до складу збройних сил воюючої країни та прирівняних до них формувань, і бере участь безпосередньо у воєнних діях [6]. Особою, що видає накази з верховний

головнокомандувач (Президент), а також інші військові та цивільні особи (як правило, державні службовці), які можуть видавати прями накази комбатантам [6, с. 115].

Щодо порядку притягнення до кримінальної відповідальності, то притягнення здійснюється за результатами розгляду судових справ у Міжнародному кримінальному суді або у створених спеціально з такої нагоди судах – трибуналах. Такими судами були, наприклад, Міжнародний кримінальний трибунал по Югославії та Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді, Нюрнберзькі та Токійські трибунали також [7]. Окрім цього, відповідно до Женевських конвенцій, будь-яка держава може притягнути особу, винну в скоєнні воєнних злочинів, до кримінальної відповідальності, незважаючи на місце скоєння злочину та громадянство суб'єкта злочину чи його жертви. Тобто до кримінальної відповідальності за цей злочин особу може бути притягнуто національним судом України. Але в тому разі, якщо такі злочини передбачені кримінальним кодексом. Це зокрема мародерство, насильство над населенням у районі воєнних дій, погане поводження з військовополоненими, незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею, порушення законів та звичаїв війни [5, ст. 438], геноцид [5, ст. 442], злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист [5, ст. 444].

Щоб злочинці опинилися на лаві підсудних, Міжнародний Кримінальний Суд після початку розслідування справи Прокурором МКС, за його поданням, видає ордер на арешт або наказ про явку до Суду. Для того, щоб забезпечити присутність обвинувачених у судовому розгляді, застосовуються різні міжнародно-правові інструменти, зокрема, направлення прохання про арешт і надання особи у розпорядження суду (у тому числі і через Інтерпол), транзит заарештованої особи через територію держави прохання про інші форми співробітництва. Стосовно строку розгляду справи у МКС, то він не встановлений Римським Статутом, але, якщо виходити із практики, то такі справи розглядаються довго – від першої появи обвинуваченого перед судом до винесення вироку може пройти 10 років і більше. Але варто наголосити, що злочинця буде покарано в будь-якому разі, оскільки за вчинення воєнних злочинів не має строку давності притягнення до відповідальності.

Особливе місце в дослідженні поняття воєнного злочину і відповідальності за нього займає з'ясування такого проблемного питання як важливість і значення для кримінального права України ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Варто задатись питання чому це так важливо для України саме зараз, у воєнний час, які в цій ратифікації вбачаються переваги для української сторони та в чому недоліки.

По-перше, слід зазначити, що це єдиний механізм притягнення злочинців, зокрема вище командування РФ, очільників так званих ЛДНР до кримінальної відповідальності на міжнародному рівні за воєнні злочини, вчиненні як під час війни на Сході та і під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

По-друге, відповідно до статей 8 та 24 Угоди про асоціацію з ЄС дана вимога ратифікації є обов'язковою.

Які ж позитивні сторони для України в цій ратифікації? На нашу думку, однією з переваг буде саме можливість покарати злочинців за міжнародні воєнні злочини, саме на тлі повномасштабної війни в Україні це надзвичайно важливо. Це дасть нам змогу, зокрема органам внутрішнього слідства більш ширше вивчати факти вчинення злочинів, спиратись на міжнародні стандарти документування, що зробить їх роботу набагато ефективнішою, суттєво поживається національна правозахисна спільнота та покращиться національне слідство, одразу після залучення до розгляду справ Міжнародним кримінальним судом. Також рішення прийняті щодо Росії стануть вагомим фактором продовження санкційної політики Укра-

їни та світової спільноти щодо РФ як держави-агресора. Ратифікувавши Римський статут, Україна зможе бути повноцінним учасником кримінального процесу, зможе мати можливість брати участь у виборах Прокурора Суду та вносити свої кандидатури щодо суддів. Що ж до негативного впливу ратифікації, то можна зазначити, що це ймовірно може стати приводом притягнення до відповідальності не лише російських злочинців, а й українських громадян. Хоча це цілком умовно, оскільки МКС, через брак ресурсів займається справами, що зазвичай стосуються вищих ешелонів влади, тому розгляд справ по використанні зброї і законного застосування сили нашими громадянами буде вважатися недоцільним, адже вони захищають свою Батьківщину, відвертаючи можливими способами загрози і небезпеки. Зокрема наше право на самозахист підтверджується статутом ООН. Загалом, з огляду на ситуацію в Україні, ратифікацію Римського статуту потрібно розглядати не як загрозу відповідальності, а як один з інструментів захисту від військової агресії та притягнення винних до відповідальності.

Ще одним недоліком може стати сплата обов'язкового додаткового внеску для підтримання роботи МКС, зважаючи на достатньо скрутне матеріальне становище України на фоні війни.

Отже, ратифікація Римського статуту Україною є важливим кроком, що підтвердить серйозність наших намірів у притягненні злочинців до міжнародної кримінальної відповідальності. Це ще раз покаже готовність України до боротьби разом з міжнародним співтовариством проти свавілля та безкарності за воєнні злочини [8; 9].

Притягнувши злочинця до кримінальної відповідальності, Міжнародний кримінальний суд виносить рішення по справі і тут варто задатись питанням, які санкції може накладати на правопорушника МКС, які покарання передбачені за воєнні злочини.

Проаналізувавши загалом Римський статут, можна зробити висновок, що Суд може призначити особі, визнаній винною у вчиненні злочину, які передбачені статутом, один з таких видів покарань як позбавлення волі на певний строк, обчислюваний у кількості років, що не перевищує максимально 30 років або довічне позбавлення волі в тих випадках, коли це виправдано особливо тяжким характером злочину та індивідуальними обставинами особи, визнаної винною.

Також Суд може призначити винним штраф відповідно до критеріїв, передбачених у Правилах процедури і докування або конфіскувати доходи, майно та активи, які отримані безпосередньо або опосередковано в результаті злочину, без шкоди для прав *bona fide* (з лат. «добросесніть поведінки») третіх сторін [4, ст. 77].

Таким чином, ми бачимо, що загалом видів покарань як таких не багато, але вони вагомі в силу тяжкості тих правопорушень, що вчиняються і які передбачені безпосередньо Статутом. На нашу думку, вони є справедливими і такими, що дозволяють перевиховати самого злочинця так і спрямувати громадськість до всієї серйозності проблеми і тяжкості злочинів.

З'ясувавши міжнародні засоби притягнення до відповідальності осіб, що скоїли воєнні злочини, слід звернути нашу увагу і на національні засоби притягнення до відповідальності за такого виду злочинів, і чи передбачає взагалі українське законодавство відповідальність за воєнні злочини.

Як зазначає Піддубна М. В. у своїй статті про воєнні злочини, Кримінальний кодекс України містить воєнні злочини лише у двох розділах. Це розділ XIX Особливої частини КК України «Злочини проти порядку несення військової служби (військові злочини)» та розділ XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». У Розділі XIX Особливої частини КК України передбачені наступні злочини, які можна віднести до воєнних:

- 1) мародерство [5, ст. 432];
- 2) насильство над населенням у районі воєнних дій [5, ст. 433];
- 3) погане поводження з військовополоненими [5, ст. 434];
- 4) незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею [5, ст. 435].

Розділ XX Особливої частини КК України визначає наступні злочини, які можна віднести до воєнних:

- 1) порушення законів та звичаїв війни [5, ст. 438];
- 2) застосування зброї масового знищення [5, ст. 439];
- 3) розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення [5, ст. 440].

Але попри закріплені приклади злочинів, самого поняття воєнного злочину Кримінальний кодекс не містить. Це призводить до неможливості органами розслідування та національною судовою системою кваліфікувати воєнні злочини і злочини проти людяності як міжнародні злочини, що не мають термінів давності. Вирішити дану проблему покликаний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» №2689, який вносить зміни до Кримінального кодексу України та надає можливість ефективного кримінального переслідування винних у злочинах за міжнародним правом, який був прийнятий Верховною Радою 20 травня 2021 року. Наразі цей закон, яким передбачено належну та невідворотну кримінальну відповідальність за вчинення воєнних злочинів в Україні, перебуває на підписанні у Президента України. Він допоможе забезпечити виконання міжнародних зобов'язань щодо запобігання безкарності за вчинення таких злочинів, а також невідворотності покарання за міжнародні злочини як в Україні, так і в міжнародних інстанціях.

Підсумовуючи, можна сказати, що наразі в Україні триває реформування законодавства в сфері воєнних злочинів, шляхом деталізації його поняття і відповідальності за них. Це вкрай важливо на сьогоднішній день і допоможе врятувати сотні життів, не залишаючи безкарними злочини, які становлять підвищену небезпеку [10].

За час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, військовослужбовцями було скоєно безліч непоправних, жахливих злочинів проти людства, воєнні злочини, які світовою спільнотою були визнані як геноцид українського народу. І кожного дня, сотні безчинств вчиняються в кожній області України.

А саме були зафіксовані приклади невибіркових атак з вибуховою зброєю в населених пунктах, створення загроз для цивільного населення, нападів на мирне населення, позасудових страт, нелюдського поводження, примусового переміщення і незаконного ув'язнення і безліч інших. Під час наведення даних про факти вчинення воєнних злочинів було проаналізовано Звіт до Генасамблеї ООН.

Так, за даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, застосування вибухової зброї широкого радіусу дії в населених пунктах спричинило 1495 смертей і поранень лише у цих чотирьох областях протягом звітного періоду, що становить 70% цивільних осіб, убитих і поранених у цих районах. При цьому зазначається, що справжні цифри, швидше за все, є ще вищими. Також пошкоджено або зруйновано тисячі житлових будинків, шкіл, лікарень та об'єктів основної інфраструктури.

У Чернігові Комісія побачила десятки будинків та інших будівель, які були зруйновані або пошкоджені під час спроби російських збройних сил захопити місто. У Харкові вибуховою зброєю спустошені цілі райони міста. Також виявила численні випадки стрільби по мирних жителях, які намагалися втекти в безпечне місце та отримати їжу чи інші необхідні речі, що призвело до вбивств або поранень людей. Наприклад, 8 березня колона

російських військ обстріляла цивільний автомобіль у селі Шевченкове Чернігівської області та вбила двох мирних жителів, одного чоловіка та одну жінку.

Наприкінці лютого та в березні 2022 року російські збройні сили незаконно утримували велику кількість цивільних осіб у районах, які вони контролювали, що є порушенням права на свободу та воєнним злочином. У селі Ягідне Чернігівської області військовослужбовці зс рф утримували 365 мирних жителів, у тому числі 70 дітей, протягом 28 днів у підвалі місцевої школи, де вони облаштували свої позиції в березні 2022 року. Постраждали повідомляли, що солдати погрожували їм розстрілом, якщо вони не залишать територію в підвалі.

З огляду на наведені приклади злочинів, можна зробити, що беззаперечно всі винні повинні в судовому порядку понести відповідальність за вчинені злочини. Загалом станом на 29 березня 2022 було зафіксовано уже близько 2000 воєнних злочинів РФ. Підтверджено тисячі вбитих, поранених, катованих, полонених [11].

Висновки. Внаслідок повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року зафіксовано значну кількість злочинів, вчинених російською армією в Україні, які безперечно можна кваліфікувати як воєнні злочини або злочини проти людяності. Воєнні злочини криміналізуються на національному та міжнародному рівні як серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права, що вчинене навмисно

або з грубої необережності, яке посягає на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, здійснюється у зв'язку з збройним конфліктом міжнародного чи немежнародного характеру. Найширший перелік воєнних злочинів закріплено в Статуті Міжнародного кримінального суду, так званому Римському статуті. Притягнення до відповідальності за воєнні злочини є важливою ланкою, яка є передумовою відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення національної безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій.

В ході нашого дослідження було розкрито проблематику розмежування двох співзвучних видів злочинів, але які суттєво різняться між собою: «військовий» та «воєнний» злочини. Також нами було розкрито історію виникнення такого явища як воєнний злочин та сформульовано його основні ознаки. Схарактеризовано суб'єктів його вчинення, порядок притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності та наведено приклади жаклих безчинств російських військових в Україні, які кваліфікуються як воєнні злочини. Також, варто приділити особливу увагу такому питанню, як значення ратифікації Україною Римського статуту, адже саме це дасть змогу Україні домогтися справедливості і покарати злочинців за воєнні злочини в Україні через міжнародні судові інстанції.

Таким чином, висвітлення проблематики явища воєнного злочину є досить важливою на теперішній час, з огляду на геополітичну ситуацію в Україні та світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 120-125.
2. Воєнний злочин. *Nina.az*: веб-сайт. URL: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD.html (дата звернення: 06.11.2022).
3. Гнатівський М. М., Короткий Т. Р. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Юридична газета*. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochiv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html> (дата звернення: 06.11.2022).
4. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17 лип. 1998 р. № 995_588 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 06.11.2022).
5. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.11.2022).
6. Пилипенко В. П. Склад воєнного злочину за міжнародним кримінальним правом. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 79. С. 110-116.
7. Юридичний фронт: як Україна бореться з рф у міжнародних судах. *ADASTRA*: веб-сайт. URL: <https://adastra.org.ua/blog/yuridichnij-front-yak-ukrayina-boretsya-z-rf-u-mizhnarodnih-sudah> (дата звернення: 06.11.2022).
8. Стельмах Максим. Маніпуляція фактами: чи насправді ратифікація Римського статуту є великою проблемою? *Юридична газета*. 2019. № 48. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/manipulyaciya-faktami-chi-naspravdi-ratifikaciya-rimskogo-statutu-e-velikoju-problemoju.html> (дата звернення: 06.11.2022).
9. Ратифікація Римського Статуту. *Юридична сотня*: веб-сайт. URL: <https://legal100.org.ua/ratifikatsiya-rimskogo-statutu/> (дата звернення: 06.11.2022).
10. Піддубна М.В. Воєнні злочини в кримінальному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 40, т. 2. С. 98-101.
11. Воєнні злочини росії в Україні: Звіт для Генасамблеї ООН, який стане доказом у судах. *Українформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3596429-voenni-zlocini-rosii-v-ukraini-zvit-dla-genasamblei-onn-akij-stane-dokazom-u-sudah.html> (дата звернення: 10.11.2022).